

Vanjska politika SAD-a nakon predsjedničkih izbora 2000.

KSENIJA JURIŠIĆ*

Sažetak

Kritike vanjske politike Sjedinjenih Američkih Država polaze od tri temeljne grupe zamjerki. Prva od njih odnosi se na nedostatak vizije svijeta prema kojoj bi SAD u svojem djelovanju na međunarodnoj pozornici trebale težiti. Druga grupa svoje utemeljenje pronalazi u ograničenjima domaćeg konteksta, odnosno u porastu izolacionističkih težnji i kretanja u američkom društvu. Treću skupinu čine razmišljanja koja su, po našem sudu, potencijalno najpogubnija, jer svoje opravdanje pronalaze u institucionalnim rješenjima američke vanjske politike, posebno u tvrdnjama o ograničavanju vanjskopoličkih sposobnosti američkog predsjednika.

Kad gledamo iz perspektive demokratskih tradicija, Sjedinjene Američke Države mogu se pohvaliti najvećim brojem održanih predsjedničkih izbora. Imamo li na umu da američki predsjednički izbori nisu samo demokratska procedura kojom američki narod bira predsjednika, nego i poseban oblik političke komunikacije, izbori 2000. godine svojim su načinom odvijanja i neizvjesnim rezultatom nametnuli nekoliko pitanja.¹ Najvažnije pitanje odnosi se na utjecaj ovih izbora na buduću američku vanjsku politiku. Ovdje ćemo se ponajprije osvrnuti na posljedice ovih predsjedničkih izbora na američku vanjsku politiku.

U politološkoj se literaturi već dugo mogu pratiti kritički osvrti na američku vanjsku politiku. U njima prevladavaju zahtjevi za njezinim preispitivanjem, pa čak i ponovnim definiranjem, jer se općenito smatra da ona ne slijedi ni vrlo pozitivan, osobito gospodarski razvoj SAD-a, ni potrebe suvremenog svijeta. Pri tome se, najčešće, analiziraju uloga, ovlasti i zadatci predsjednika kao one institucije američkog političkog sustava koja ima najveće mogućnosti vanjskopoličkog djelovanja, zatim pretpostavke uspješnog predsjedničkog djelovanja, te različita ograničenja i prepreke koje je predsjedniku postavio suvremeni razvoj američkog društva i svijeta u cjelini.

* Ksenija Jurišić, asistentica Fakulteta političkih znanosti u Zagrebu na predmetu Međunarodni politički odnosi.

¹ Od nedavno objavljenih knjiga o američkim predsjedničkim izborima 2000. godine vrijedi navesti: Dione, E. J. Jr./Kristol, W. (ur.), *Bush v. Gore: The Court Cases and the Commentary*, Brookings Institution Press, Washington, 2001.; Martin Merzer at al., *The Miami Herald Report*, St. Martin' Press, 2001.; *Deadlock*, Washington Post, Plymbridge, Washington, 2001.; *36 Days*, New York Times, Times Books, New York, 2001.

Neposredna prošlost kazuje nam kako – promatrano kroz kriterije kao što su stupanj moći i prestiža koji država ima na međunarodnoj pozornici, ispunjavanje preduvjeta ostvarivanja nacionalne sigurnosti, ponajprije zaštitom teritorija i stanovništva, te umješnosti političkih lidera da osiguraju daljnji prosperitet društva i države – osam godina američke vanjske politike administracije predsjednika Clintona može biti ocijenjeno kao uspješan period međunarodnog djelovanja Sjedinjenih Američkih Država.² Pa ipak, postoje i ona razmišljanja koja govore o neuspjehu Clintonova vanjskopolitičkog djelovanja, posebno glede neostvarenih mogućnosti koje je pred njegovu predsjedničku administraciju otvorilo neposredno međunarodno okruženje.

Najvećim dijelom Clintonova mandata Sjedinjene su Američke Države uporabom novih tehnologija i razvojem poduzetničkog duha nacije, zabilježile iznimna postignuća na gospodarskom polju – ubrzani rast ekonomije, nisku inflaciju i visoke stope zaposlenosti koje nadilaze čak i najoptimističnije početne prognoze Clintonove administracije. Značajna ekonomska ostvarenja omogućila su uklanjanje proračunskog deficita, koji je bio najveći američki problem prošlih desetljeća. Prevladavajuće raspoloženje među prosječnim američkim građanima postalo je optimistično, jer se, jednostavno rečeno, živi duže i bolje. Pretvaranje 290 milijardi dolara proračunskog deficita u višak od 100 milijardi dolara i mogućnost učeterostručenja u idućih desetak godina kruna je osmogodišnjeg djelovanja Clintonove administracije. Time je konačno došlo do utjelovljenja slogana prve Clintonove predsjedničke kampanje iz 1992. godine *“It’s the economy, stupid”*.

No, je li ekonomija doista odlučujući element na osnovu kojeg treba promatrati promjenu proračunskog ishoda?³ Ovo je pitanje posve opravdano, ima li se na umu da su brojke, posebno one koje se odnose na godišnje stope rasta i broj novootvorenih radnih mjesta u razdoblju predsjednika Reagana i Busha, više no one istovjetne za Clintonovu administraciju.⁴ Nadalje, početak 80-ih godina obilježen je porastom troškova obrane i povećanim proračunskim izdvajanjima za naoružanje, dok je početak 90-ih obilježen raspadom Sovjetskog Saveza pa se pad troškova naoružanja, vidljiv već u drugoj polovici 80-ih godina, nastavio sve do danas. Upravo taj pad, prilagođen stopama inflacije, mjeri veličinu današnjeg proračunskog viška, iz čega se može izvući i zaključak da je završetak hladnog rata najznačajnije utjecao na punjenje američke savezne blagajne.

U sigurnosnom smislu američka država nije izložena značajnijim prijetnjama, pogotovo ne onima iz vremena velikoga globalnog sukobljavanja sa sovjetskim komunističkim interesima i težnjama. Međutim, to ne znači da se u nekoliko proteklih godina tvorcima američke vanjske politike mogu pohvaliti uspješnim vanjskopolitičkim ostvare-

² Vidjeti, na primjer, članke Walta, S. M., Two Cheers for Clinton’s Foreign Policy, *Foreign Affairs*, (79) 2, 2000.: 63-80. i Bergera, S. R., A Foreign Policy for the Global Age, *Foreign Affairs*, (79) 6, 2000.: 22-40.

³ O američkom saveznom proračunu detaljnije vidjeti: Schick, A.: *The Federal Budget: Politics, Policy, Process*, The Brookings Institution, Washington D.C., 1995.

⁴ Za razdoblje 1983.-1990. prosječna godišnja stopa rasta iznosila je 4%, a ukupan broj novootvorenih radnih mjesta 18 milijuna. Istovjetne brojke za Clintonovu administraciju u periodu 1992.-1999. iznose 3,5% i 16 milijuna novootvorenih radnih mjesta.

njima. Štoviše, tijekom proteklih desetak godina posthladnoratovskog perioda američka je vanjska politika sve više izložena domaćim i međunarodnim osporavanjima što se uzima kao dokaz njezine strukturalne krize.⁵

Kritičke poglede na američku vanjsku politiku moguće je pojednostavljeno okupiti oko tri temeljne zamjerke. Prva od njih odnosi se na nedostatak vizije svijeta prema kojoj bi Sjedinjene Američke Države u svojem djelovanju na međunarodnoj pozornici trebale težiti. Druga grupa kritičkih osvrti na američku vanjsku politiku svoje utemeljenje pronalazi u ograničenjima domaćeg konteksta, odnosno u porastu izolacionističkih težnji i kretanja u američkom društvu. Treću skupinu čine razmišljanja koja su, po našem sudu, potencijalno najpogubnija, jer svoje opravdanje pronalaze u institucionalnim rješenjima američke vanjske politike, osobito u tvrdnjama o ograničavanju vanjskopolitičkih mogućnosti američkog predsjednika.

Nedostatak vizije

Uvriježilo se mišljenje da je Bill Clinton prvi američki posthladnoratovski predsjednik. Upravo ovaj izraz “posthladnoratovski” možemo iskoristiti kao potvrdu neispunjenih početnih vanjskopolitičkih najava njegove administracije. Neuspjeh njegova prethodnika, predsjednika Georga Busha, da u potpunosti osmisli i odjelotvori svoje viđenje međunarodnog sustava, znatno je opteretilo prve dane Clintonove administracije.

Međutim, po mišljenju mnogih “... ni jedan moderni američki predsjednik nije naslijedio snažniju, sigurniju međunarodnu poziciju nego Bill Clinton”⁶. Stoga uporaba ovog izraza i nakon osam godina djelovanja Clintonove administracije govori da je ona sadašnja, ali i budući međunarodni sustav određivala više prema onome što mu je prethodilo, a manje u skladu s odrednicama kojima bi američko vanjskopolitičko djelovanje trebalo težiti. To posebno dolazi do izražaja uzme li se u obzir da je jedan od temeljnih slogana početnog djelovanja Clintonove administracije bio *Change*. Jasno je da je 1992. godine u trenutku Clintonova izbora promjena trebala biti ponajprije usmjerena na unutarnjopolitička pitanja. No, kako je istovremeno to bilo i vrijeme velikih previranja u Istočnoj Europi i Sovjetskom Savezu, promjena se također mogla odnositi na mijenjanje američkih pogleda na ostatak svijeta. Ipak, najvećim dijelom svoga osmogodišnjeg boravka u Bijeloj kući, Clintonova je administracija svoju pažnju usmjeravala na domaća politička pitanja, dok su vanjskopolitička, pa čak i ona nacionalnosigurnosna razmatrana samo s vremena na vrijeme.

Sjedinjene Američke Države kao jedina svjetska supersila koja teži međunarodnom liderstvu, mora biti sposobna ostalim sudionicima međunarodnih zbivanja jasno i pravovremeno predočiti svoje ciljeve i načine na koje će ih ostvariti. Iskustva američke vanjske politike pokazuju nam kako njezini tvorcima i nositeljima često polaze od pretpostavke da su američki ideali i principi univerzalno prihvatljivi i sami po sebi razumljivi.

⁵ Mallaby, S., *The Bullied Pulpit: A Weak Chief Executive Makes Worse Foreign Policy*, *Foreign Affairs*, (79) 1, 2000.: 2-7.

⁶ Hyland, William G., *Clinton's World: Remaking American Foreign Policy*, Praeger, Westport, 1999., 1.

Međutim, sadašnja vodeća američka pozicija nikako se ne može usporediti s onom poslijeratnom, jer je u međuvremenu relativna moć američke države u međunarodnom sustavu bitno smanjena⁷, te se američki odgovori na brojna međunarodna pitanja ne prihvaćaju bez otpora ili rasprava. Međunarodna je javnost već dulje vrijeme upoznata s predviđanjima Svjetske banke ili Međunarodnog monetarnog fonda, koja govore o nastajanju i razvoju novih velikih privreda (poput one kineske), koje pretendiraju na vodeće svjetske, ne samo ekonomske već i političke pozicije.

Kritički osvrti na Clintonovo djelovanje stoga naglašavaju kako je propuštena velika povijesna prilika preoblikovanja međunarodnog sustava, otvorena završetkom hladnog rata.⁸ Američka vanjska politika zanemarivana je tijekom Clintonovih godina, zbog njegove nezainteresiranosti za vanjsku politiku sve dok se pojedini svjetski problemi – kao što je bilo u slučajevima Somalije, Iraka, Bosne, Haitija, Ruande, Sjeverne Koreje – nisu sami po sebi nametnuli. Nedostatak interesa za vanjskopolitička pitanja prikriven je gotovo prevladavajućom usmjerenošću Clintonove vanjskopolitičke administracije na pitanja ekonomske diplomacije i međunarodne trgovine.

Sjedinjene Američke Države i ostatak svijeta

Jedna od uobičajenih dihotomija američke vanjske politike, koja je tradicionalno služila kao izrazito moćan analitički kriterij njezina izučavanja, svakako je ona između internacionalista i izolacionista. Ona je u prošlosti ne samo od političara nego i od znanstvenika često pogriješno tumačena,⁹ a danas je silnicama globalizacije, što pokazuju i posljednji predsjednički izbori, možda čak i prevladana. Donedavna državna tajnica Madeleine K. Albright smatra da jedini mogući američki pristup međunarodnim odnosima može biti "... između izolacije, koja nije moguća, i pretjerane intervencije, koja nije održiva".¹⁰

Sudionike američke vanjske politike danas je moguće podijeliti na dva tipa internacionalista – unilateraliste i multilateraliste¹¹ I jedni i drugi drže kako Sjedinjene Američke Države moraju biti uključene u svjetske poslove i sudjelovati u rješavanju problema koji se u njima pojavljuju, ponajprije projicirajući svoj globalni utjecaj i štiteći svoje sveukupne interese. Pritom ne treba odbaciti čak ni prijetnju ili uporabu vojne sile ako je to potrebno, jer su sigurnost i prosperitet Sjedinjenih Američkih Država pos-

⁷ Detaljnije: Huntington, S. P., *The Lonely Superpower*, *Foreign Affairs*, (78) 2, 1999.: 35-49.; ili Kupchan, C. A., *After Pax Americana: Benign Power, Regional Integration and the Sources of a Stable Multipolarity*, *International Security*, (23) 2, 1998.: 40-79.

⁸ Haas, R. N., *The Squandered Presidency: Demanding More from the Commander-in-Chief*, *Foreign Affairs*, (79) 3, 2000.: 136-140.

⁹ Detaljnije: Lake, D., *Entangling Relations: American Foreign Policy in Its Century*, Princeton University Press, Princeton, 1999.

¹⁰ *Tjedni pregled*, 3. listopada 2000., br. 32 (306), 5.

¹¹ Moguće je pojednostavljeno reći kako su unilateralisti prisutniji u Republikanskoj stranci, a multilateralisti u većem broju okupljeni oko Demokratske stranke.

ljeđično povezane s različitim događanjima na svjetskoj pozornici. Temeljna razlika vidi se na pitanju korištenja međunarodnih organizacija i saveza kojima Sjedinjene Američke Države pripadaju. Vrlo suzdržani i sumnjičavi prema stvaranju čvrstih institucionalnih veza, unilateralisti prednost daju samostalnom američkom djelovanju, dok su multilateralisti uvjereni kako Sjedinjene Američke Države međunarodnom suradnjom kroz različite institucije i strukture mogu ostvariti bolje rezultate.

Proteklih nekoliko godina američku vanjsku politiku karakterizirao je svojevrsan paradoks. Naime, neupitni leaderski status Sjedinjenih Američkih Država na svjetskoj pozornici nije američkom predsjedniku omogućavao lagano mobiliziranje domaćeg javnog mnijenja za pojedine vanjskopolitičke inicijative i akcije. Umjesto da je pogodovao stvaranju veće harmoničnosti u američkoj vanjskoj politici, čini se da je završetak hladnog rata u značajnijoj mjeri utjecao na nedostatak sporazumijevanja među najvažnijim političkim sudionicima. Nestanak sovjetske prijetnje i nadmetanja supersila značajno je umanjio mogućnosti većega konvencionalnog ili nuklearnog sukoba, što je rezultiralo smanjivanjem interesa američkog javnog mnijenja za vanjskopolitička pitanja. Time su otupile i sve one snage koje su utjecale na stvaranje nacionalnog jedinstva i konsenzusa. Američka poslijeratna povijest pokazuje da je konsenzus u američkoj politici bilo moguće postići u situacijama kad je američki nacionalni interes bio jasno odrediv ili kad su Sjedinjene Američke Države bile izložene jasnim prijetnjama. Interes za vanjsku politiku smanjen je zbog promijenjenih vanjskopolitičkih okolnosti¹² u kojima Sjedinjene Američke Države nisu suočene s nekom većom i izravnijom sigurnosnom prijetnjom. Pojava novih etničkih sukoba, velikih humanitarnih kriza, međunarodno organiziranog kriminala i terorizma, te širenje nuklearnog oružja, dio su niza trenutno neizravnih prijetnji američkoj sigurnosti.

Međutim, uspješna američka vanjska politika ne podrazumijeva isključivo brzo i djelotvorno rješavanje američkih problema i pitanja koja se pojavljuju u odnosima sa svijetom, nego i njegovo preoblikovanje, kako bi bio što sukladniji temeljnim američkim interesima i vrijednostima. A upravo je predsjednik kao najeksponiraniji subjekt američkog političkog sustava onaj koji, posjedujući vlastito viđenje budućnosti, raspolaze mogućnošću da – definirajući svoje prioritete i ciljeve – uvjeri Kongres i javnost u nužnost i isplativost njihove provedbe. Upravo o predsjednikovoj sposobnosti liderstva i politici koju zastupa ovisi hoće li uspješno “... premostiti jaz između mogućnosti koje nosi budućnost i današnje stvarnosti”¹³. I sam Clinton u jednom će od svojih posljednjih javnih predsjedničkih govora pod nazivom “Vanjska politika za globalno doba”, održanom početkom prosinca 2000. godine na Sveučilištu u Nebraski, reći kako “... ipak mislim da nisam uspio uvjeriti većinu Amerikanaca da doista trebaju voditi više računa o vanjskoj politici, o našim odnosima sa svijetom, o našim postupcima. Jer, u uzajamno ovisnu svijetu, na nas izravno utječe sve ono što se događa izvan naših granica ...”¹⁴.

¹² O vanjskopolitičkim razmišljanjima i stavovima američkog javnog mnijenja vidjeti: John E. Rielly (ur.), *American Public Opinion and U.S. Foreign Policy 1999*, Chicago Council on Foreign Relations, 1999., <<http://www.c CFR.org/publications/opinion>>.

¹³ Rice, C., *Promoting the National Interest*, *Foreign Affairs*, (79) 1, 2000.: 45-62.

¹⁴ *Tjedni pregled*, Broj 43 (317), 19. prosinca 2000., 10.

Smanjen interes za vanjsku politiku posebno je bio vidljiv i u prošlim predsjedničkim izborima, gdje su oba predsjednička kandidata, Al Gore i George W. Bush, posvećivali podjednako malo prostora i vremena ovom području. Razlike u njihovim pogledima na američku vanjsku politiku i mjesto Sjedinjenih Američkih Država u svijetu bile su gotovo zanemarive, a ogledale su se u detaljima, simbolima i načinu njihove prezentacije.

Nadalje, smanjen interes za međunarodne odnose jasno se ogleda i u smanjenim sveukupnim američkim izdvajanjima za vanjske poslove. Postotak financijskih sredstava američkog saveznog proračuna namijenjenih vanjskopolitičkim aktivnostima Sjedinjenih Američkih Država, te američkog doprinosa i sudjelovanja u različitim programima i pothvatima Ujedinjenih naroda, razvojnim, humanitarnim ili ekološkim programima međunarodnih organizacija i vanjskoj pomoći najsiromašnijim zemljama svijeta već se nekoliko desetljeća neprestano smanjuje tako da danas iznosi tek oko jedan posto.¹⁵

Ugrožena predsjednička pozicija

Jedan od najozbiljnijih problema s kojima je suočen suvremeni politički sustav Sjedinjenih Američkih Država svakako je porast oduvijek prisutne i gotovo trajne sumnjivosti i nepovjerenja američke javnosti prema političkim liderima, pa čak i vlastitoj vladi, što je svoju krajnost dostiglo u skandalima koji su se zadnjih godina vrlo često povezivali s imenom predsjednika. Svojim predsjednikovanjem ispunjenim brojnim skandalima, Bill Clinton je dodatno opteretio ovo već prisutno raspoloženje¹⁶.

U određivanju odnosa osnovnih struktura vlasti američkog političkog sustava jedna od najčešće upotrebljivanih riječi tijekom osmogodišnjeg Clintonova predsjedničkog mandata bila je *gridlock*. Stoga nas ne treba iznenaditi da su se završetkom hladnog rata, koji je nesumnjivo promijenio, pa čak i u svojevrsnom smislu smanjio američku prisutnost na međunarodnoj pozornici, recentna politološka istraživanja institucije predsjednika u značajnoj mjeri preusmjerila sa sagledavanja njegove uloge u stvaranju i provođenju američke vanjske politike na dugo zapostavljena pitanja aktivnosti američkog predsjednika na unutarnjopolitičkoj pozornici. Veći dio nedavno objavljenih knjiga o američkom predsjedniku usmjeren je na istraživanja njegova liderstva, odgovornosti i djelovanja na području stvaranja domaće politike, procesa predsjedničkog donošenja odluka, odnosa predsjednika spram medija ili ostalih grana političke vlasti.

Upravo na osnovi činjenice da je dva puta izborio mogućnost predsjedničkog mandata dalekosežnija je i tvrdnja kako je na temelju svojih odnosa prema Kongresu,

¹⁵ Gardner, R. N., *The One Percent Solution: Shirking the Cost of World Leadership*, *Foreign Affairs*, (79) 4, 2000.: 2-11.

¹⁶ O nepovjerenju prema američkoj vladi općenito, i posebno predsjedniku, među dosad objavljenim knjigama o Clintonovu predsjednikovanju vidjeti detaljnije: Renshon, S. A., *High Hopes. The Clinton Presidency and the Politics of Ambition*, New York University Press, New York, 1996.; Campbell, C./Rockman, B. (ur.), *The Clinton Presidency: First Appraisal*, Chatham House Publisher, Chatham, 1996.

medijima, te svojim prethodnim privatnim problemima Bill Clinton degradirao instituciju predsjednika¹⁷ i bitno ograničio moć korištenja raspoloživih ovlasti.

Različita stranačka pripadnost članova Kongresa i predsjednika gotovo je trajno obilježje suvremenog razvoja američkog političkog sustava. Podjela vlasti u američkom političkom sustavu može katkad biti zbunjujuća, jer njezina izvorna namjera nije učiniti saveznu vladu djelotvornijom više nego što ona to može biti, već spriječiti pojavu svakog oblika arbitrarne vlasti ili njezine zlorporabe. Ona je izraz volje američkog naroda još od vremena utemeljitelja američke savezne države, koji su više strahovali od snažne, nego od slabije vlade. Suvremena povijest američkog političkog sustava pokazuje kako je američko glasačko tijelo češće ograničavalo moć predsjednika birajući članove Kongresa iz redova suprotstavljene stranke, stoga je podijeljena vlada više pravilo funkcioniranja američkog političkog sustava, nego iznimka. S njom su se morali suočiti i svi Clintonovi neposredni prethodnici – predsjednici Bush, Reagan, Carter, neprestano tražeći načine sporazumijevanja i kompromisa, kako bi osigurali neophodnu potporu za katkad kontroverzne programe i politike. No, razilaženje stranački podijeljene američke vlasti tijekom Clintonova predsjedničkog mandata poprimilo je zabrinjavajuće razmjere, što je bilo posebno vidljivo kada je Kongres u pojedinim slučajevima odbio potvrditi Clintonove prijedloge za vodeća mjesta u administraciji¹⁸, te senatskim odbijanjem ratificiranja *Comprehensive Test Ban Treaty* u listopadu 1999. godine.

Nestankom Sovjetskog Saveza nestao je veliki jedinstveni unifikator, čime je otvoren prostor za različite poglede i stavove Demokratske i Republikanske stranke glede osnovnih vanjskopolitičkih ciljeva i načina njihova provođenja. Promjena međunarodnoga političkog krajolika paralelna je s generacijskom smjenom članova američkog Kongresa. Sve je manje onih koji su osobno iskusili velike trenutke poslijeratnog američkog vanjskopolitičkog konsenzusa, koji je rezultirao proklamiranjem Trumanove doktrine, pokretanjem Marshallova plana, te stvaranjem Ujedinjenih naroda i NATO-a. Danas se suprotavljanje predsjedniku ne promatra isključivo kao sredstvo potpunijeg informiranja javnosti i sagledavanja problema iz različitih kutova, nego često i kao izrazito djelotvorno sredstvo vlastite političke promocije pojedinih kongresmena.

William Hyland jezgrovito će izraziti stanje američkoga vanjskopolitičkog establishmenta riječima kako je "... prvo, intelektualni i strateški vakuum nastao završetkom hladnog rata iznimno otežao formuliranje velike strategije. Drugo, propadanje institucije predsjednika izrazito je otežalo ostvarivanje bilo koje strategije"¹⁹.

Brojni će se analitičari složiti kako je predsjednik Clinton korištenjem svih već postojećih oblika medijskog komuniciranja, ali i novim i raznolikim tehnološkim dostignućima na području razmjene informacija, medijski najeksponiraniji američki pred-

¹⁷ Detaljnije: Kellerman, B., The Enabler, *Presidential Studies Quarterly*, (128) 4, 1998.: 887. i Renshon, S. A., After the Fall: The Clinton Presidency in Psychological Perspective, *Political Science Quarterly*, (115) 1, 2000.: 41-66. O stilu Clintonova predsjednikovanja vidi također: King, D./Riddlesperger, Jr./James, W., Presidential Management and Staffing: An Early Assessment of the Clinton Presidency, *Presidential Studies Quarterly*, (126) 2, 1996.: 496-511.

¹⁸ Ornstein, N./Donilon, T., The Confirmation Clog, *Foreign Affairs*, (79) 6, 2000.: 87-100.

¹⁹ Hyland, W. G., A Mediocre Record, *Foreign Policy*, (101), 1995./96.: 70-76.

sjednik. Televizija koja je već od vremena predsjednika Reagana postala osnovno sredstvo i način kojim su američki građani informirani o političkim zbivanjima, preuzela je još značajniju ulogu u komuniciranju predsjednika s američkim narodom. Tijekom osmogodišnjeg boravka u Bijeloj kući predsjednik Clinton se vrlo često pojavljivao u terminima i u emisijama – jutarnjim i kasnijim programima, različitim vrstama zabavnog programa, koji prethodno nisu bili predviđeni za političare. U svojem iskoraku prema široj javnosti posegnuo je i za alternativnim medijima poput kableske televizije, nastupom na MTV-u, Interneta i telekonferencija.²⁰ Ovim su zbivanjima tržišni elementi sve češće bili prisutni u politici, a time i utjecaj javnog mnijenja. Brojna su istraživanja sve više oblikovala prioritete političkih rasprava, čime je Clinton umanjio mogućnosti i uvjerljivost predsjednika u promoviranju i ostvarivanju vlastitih politika, ili pak onih koje mogu biti nepopularne u javnosti.

Clinton je dodatno opteretio položaj predsjednika posve novom opasnošću: mogućnošću provjeravanja zakonske ispravnosti djelovanja osobe predsjednika. Sve do Clintonova mandata, legalnost predsjednikova osobnog djelovanja rijetko je bila predmetom ispitivanja. Uznemiren sudskim tužbama, poput svake druge osobe, predsjednik ne može usmjeriti svoju pozornost na vođenje, bilo domaće, bilo vanjske američke politike.

Godina 2001. nesumnjivi je početak još jednoga američkog stoljeća. Međutim, za razliku od početka 20. stoljeća, kad su Sjedinjene Američke Države bile oceanima daleko od svjetskih zbivanja, danas one zauzimaju vodeći i nepobitni položaj prve svjetske države, iz čega proslazi i odgovornost predvođenja procesa evolucije međunarodnog sustava. Pred četrdeset trećim američkim predsjednikom još uvijek se nalazi neispunjen zadatak formuliranja strategije američke uloge u preoblikovanju svijeta novog milenija i stjecanja podrške za njezino ostvarivanje.

²⁰ Diamond, E./Silverman, R. A., *White House to Your House: Media and Politics in Virtual America*, The MIT Press, Cambridge, 1997.

Ksenija Jurišić

US FOREIGN POLICY AFTER PRESIDENTIAL ELECTIONS

Summary

The criticism levelled at the American foreign policy revolves around three lines of objections. The first is that the USA lacks a global vision of its role in the international arena. The second line of criticism refers to the limitations of the domestic context i.e. the rise of isolationist tendencies and aspirations in the American society. The third group includes perhaps the most serious developments, since they find their rationale in the institutional solutions of the American foreign policy, particularly in the claims about the restricted foreign policy capacities of the American executive.